

FINNISH INSTITUTE
OF INTERNATIONAL AFFAIRS

Mikael Mattlin
tutkimusprofessori
Globaalin järjestyksen ja Kiinan tutkimuskeskus (CORD)
Ulkopoliittinen instituutti

Ulkoasiainvaliokunta
Eduskunta

25.5.2026

**Asia: VNS 2/2026 vp Valtioneuvoston ajankohtaisselonteko ulko- ja turvallisuuspoliittisen
toimintaympäristön muutoksesta**

Haluaisin kiittää ulkoasiainvaliokuntaa tilaisuudesta tulla kuulluksi asiantuntijana teemasta ”kansainvälinen kauppa ja teknologia” liittyen Valtioneuvoston ajankohtaisselontekoon. Keskityn omassa lausunnossani erityisesti selonteon kohtaan 2.2.3. Riskienhallintaa keskinäisriippuvuuksien aikakaudella, ja Kiinaan, jonka merkitys on teeman kannalta keskeinen.

Taustaa

Ajankohtaisselonteko noteeraa, että globaalin politiikan muutokset ja geostrateginen kilpailu heijastuvat voimakkaasti talouteen. Kauppa, teknologia ja turvallisuus kytkeytyvät yhä tiiviimmin toisiinsa, mikä lisää ennakoimattomuutta. Yhdyn näkemyksen, että tämä alleviivaa tarvetta vahvalle ja vaikuttavalle EU:lle. Erityisen tärkeää tämä on Suomen kaltaiselle pienelle avoimelle vientitaloudelle.

Keskinäisriippuvuuksien aseellistamisen käsite lanseerattiin akateemisessa keskustelussa vuonna 2019. Ilmiöön herättiin laajemmin Covid-19 pandemian ja Venäjän täysimittaisen hyökkäyksen yhteydessä. Alettiin puhua haitallisista riippuvuuksista ja irtikytkennästä (*decoupling*). Globalisoituneen talouden toimitusketjujen keskinäisriippuvuudet ovat monimutkaisia ja vaikeasti purettavissa lyhyellä tai edes keskipitkällä aikavälillä. Myöhemmin onkin puhuttu enemmän deriskifikaatiosta ja riskienhallinnasta.

FINNISH INSTITUTE
OF INTERNATIONAL AFFAIRS

Tämäkin on osoittautunut haasteelliseksi, erityisesti koska etenkin pitkälle kehittyneiden teknologioiden saralla korvaavia vaihtoehtoja ei välttämättä ole lyhyellä aikavälillä saatavilla Euroopasta. Merkille pantavaa on, että EU:n ja Suomen tuonti Kiinasta on kasvanut viime vuosina.

Kansainvälisen kaupan Kiina-shokki 2.0

Kiinan talouden merkitys globaalissa taloudessa on pitkään ollut kasvussa. Erityisen selvästi tämä on näkynyt globaalissa tavarakaupassa, kansainvälisissä toimitusketjuissa, kriittisissä mineraaleissa ja valmistusteollisuudessa. Kiina on suurin vientimaa tavarakaupassa ja ylivoimaisesti suurin valmistusmaa. Tämä tarkoittaa, että Kiina-kaupan ja toimitusketjujen merkittävä häiriintyminen, esimerkiksi Taiwanin salmesta käytävän sotilaallisen konfliktin takia, aiheuttaisi välittömän merkittävän iskun myös Euroopan taloudelle, jonka rinnalla Ukrainan sodan laukaisema energiashokki kalpenisi.

Ensimmäinen Kiina-shokki koettiin 2000-luvun alussa, kun monet eurooppalaisetkin yritykset siirsivät Kiinan WTO-jäsenyyden jälkeen valmistavaa tuotantoa Kiinaan halvempien tuotantokustannusten ja Kiinan markkinoiden lupauksen toivossa. Parhaillaan käynnissä on kansainvälisen kaupan ”Kiina-shokki 2.0”, joka luonteeltaan on vakavampi haaste eurooppalaisen teollisuuden tulevaisuudelle. Kiina on noussut viime vuosina nopeasti teollisuuden arvoketjuissa. Suomalaisille yrityksille tehdyt kyselyt osoittavat, että monella alalla kiinalaisten kilpailijoiden tuotteet ovat jo laadultaan samalla tasolla tai jopa parempia kuin suomalaisten vastaavat. Tuotteiden parantunut laatu yhdistyy Kiinan muihin vahvuuksiin: kustannuskilpailukykyyn, valmistusteollisuuden skaalaetuihin, kovaan sisäiseen kilpailuun, nopeaan innovointikykyyn, sekä tukiaisiin, erityisesti edullisiin lainoihin valtio-omisteisilta liikepankeilta.

Kiinan kotimainen kysyntä on ollut pitkään heikkoa ja talouden rakennemuutos on kesken. Kiinan talouskasvu on siksi jälleen nojannut enemmän vientiin. Samalla Kiinan suora tavaravienti Yhdysvaltoihin on trendinomaisesti vähentynyt tullien ja muiden politiikkatoimien seurauksena. Yhdessä em. tekijät ovat luoneet olosuhteet, jossa Kiina vie yhä enemmän tavaraa Euroopan unioniin ja tuo yhä vähemmän. Kaupan tasapaino on entisestään heikentynyt, eikä näköpiirissä ole muutosta.

FINNISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

Erityisesti Saksassa, jonka teollisuus pitkään hyötyi Kiinan kysynnästä, ja joka vastasi isosta osasta EU:n Kiinan-vientiä, tilanne on muuttunut nopeasti. Saksan autoteollisuus on rakenteellisissa ongelmissa ja aiemmin vahva laitevienti Kiinaan on kääntynyt tuonniksi. Paineet kovemmalle Kiina-politiikalle EU:ssa ovat kasvaneet. Samalla on muistettava, että yhtenäistä näkemystä kovista toimista EU:n Kiinan-politiikassa on perinteisesti ollut vaikea saavuttaa.

Georegulatoorinen kilpailu

EU on aiemmin pyrkinyt vastaamaan Kiinan haasteisiin perinteisin kauppatoimin, kuten polkumyynnin ja valtiontukien vastaisilla toimenpiteillä, sekä vahvistamalla ja koordinoimalla jäsenmaiden investointiseurantaa. Toimet ovat kuitenkin osoittautuneet riittämättömiksi. Tällä hetkellä EU:ssa keskustellaan merkittävästi kovemmista toimista, kuten anti-koersioinstrumentin (ACI) aktivoimisesta ensimmäistä kertaa, aloitteesta teollisuuden vahvistamissädökseksi (IAA) ja kyberturvallisuussädöksen ehdotettua tiukentamista, mikä kohdistuisi Kiinaan. Kiina vastustaa näitä toimia jyrkästi ja on uhannut vastatoimilla.

Selonteossa todetaan, että Suomenkin on varauduttava painostamisen kohteeksi joutumiseen. Huomioitavaa tässä yhteydessä on, että Kiina on Trumpin ensimmäisen kauden jälkeen rakentanut merkittävän lainsäädännöllisen arsenaalin vastatakseen ensisijaisesti Yhdysvaltojen politiikkatoimiin ja ekstraterritoriaaliseen lainsäädäntöön, kuten sanktioihin, ”mustiin listoihin” ja teknologian vientirajoitteisiin. Tällaisia lakeja ja regulaatioita ovat esim. *Unreliable Entity List* (2020), *Anti-Foreign Sanctions Law* (2021), vientirajoituslista, ja regulaatiot teollisuuden ja toimitusketjujen turvallisuudesta (2026), sekä ulkomaiden perusteettomaan ekstraterritoriaaliseen lainsäädäntöön vastaamisesta (2026).

On myös tärkeä huomioda, että Kiinan omat politiikkatoimet tyypillisesti ovat olleet joko rangaistuksenomaisia *ad hoc* -politiikkatoimia kun Kiina kokee toiseen valtion puuttuvan sen sisäisiin asioihin (suvereniteettikysymyksiin), tai vastauksia Yhdysvaltojen tai EU:n aiempiin politiikkatoimiin.

FINNISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

Omasta näkökulmastaan Kiinan johto suojelee talouttaan ja yrityksiään ulkovaltojen perusteettomilta politiikkatoimilta. EU:n pyrkimys suojata omaa teollisuuttaan ja vähentää haitallisiksi koettuja riippuvuuksia on ymmärrettävää ja perusteltua. Nämä suojatoimet johtanevat kuitenkin Kiinan vastatoimiin, joihin Suomessakin on varauduttava. Kiinan johdon itseluottamus on merkittävästi kasvanut verrattuna ensimmäiseen Trumpin hallintoon. Vuosi 2025 osoitti, että Kiinan johto on valmis vastaamaan symmetrisesti diskriminoiviksi ja epäreiluiksi kaupan esteiksi kokemiinsa toimiin Yhdysvaltojen ja EU:n puolelta. Suomalaisille yrityksille, jotka toimivat sekä EU:ssa että Kiinassa, eskaloitua georegulatorinen kilpailu on itsessään kasvava liiketoimintariski. Näköpiirissä on, että syntyy haastavia tilanteita. Esimerkiksi Kiinan vientiluvat harvinaisten maametallien viemiseksi ovat edellyttäneet sensitiivisten yritystietojen antamista Kiinan viranomaisille. Toisaalta EU edellyttää läpinäkyvyyttä toimitusketjujen osalta, kun taas Kiinan tuore lainsäädäntö kieltää, rangaistuksen uhalla, Kiinassa toimivia yrityksiä luovuttamasta näitä tietoja.

Teknologiset riippuvuudet ja eriytyvät ekosysteemit

Selonteossa peräänkuulutetaan talous- ja teknologiakumppanuuksien monipuolistamista ja panostuksia EU:n strategiseen kilpailukykyyn haitallisten riippuvuuksien vähentämiseksi. On syytä huomioida, että tavoitteet voivat olla myös ristiriidassa keskenään, esimerkiksi kriittisten mineraalien saatavuuden turvaamisen osalta tai EU:n oman teknologisen strategisen autonomian kehittämisen osalta. Toisin kuin EU, Kiina on jo ainakin 1990-luvun lopulta lähtien pyrkinyt rakentamaan omat teknologiset ekosysteeminsä vähentääkseen teknologiariippuvuuttaan Yhdysvalloista. Kiinalla onkin nyt vaihtoehtoinen teknologiaekosysteeminsä vahvoine yritystoimijoineen. Poikkeuksen muodostavat vielä tietyt puolijohdeteollisuuden kriittiset segmentit ja osin myös perusohjelmistot. Eskaloituvien teknologiarajoitteiden takia näköpiirissä on, että teknologiapinot (*technology stack*) eriytyvät yhä selvemmin USA- ja Kiina-vetosiin teknologisiin ekosysteemeihin. EU on toistaiseksi vahvasti sidoksissa yhdysvaltalaisiin ekosysteemeihin, mistä osoituksena on, että merkittävä osa eurooppalaisten organisaatioiden käyttämistä pilvipalveluista on amerikkalaisten teknojättien tarjoamia palveluja.

FINNISH INSTITUTE
OF INTERNATIONAL AFFAIRS

Yhdysvaltojen nykyhallinnon arvaamattomuus on alleviivannut, että monien teknologioiden osalta EU:n ja Suomen merkittävimmät riippuvuudet ja haavoittuvuudet liittyvät Yhdysvaltoihin.

Teknologioiden geostrateginen kilpailu näkyy myös standardisoinnin puolella. Kiina on jo pitkään ollut selvästi aktiivisin ja parhaiten resursoitu valtio kansainvälisessä standardisoimisessa. Kiinalaiset asiantuntijat toimivat monien kansainvälisten standardisointielinten johdossa. Tämän lisäksi Kiina edistää nyt myös markkinavetoisia (*de facto*) standardeja omilla vahvuusalueillaan, kuten sähköautoissa ja avoimen lähdekoodin tekoälysovelluksissa. Jälkimmäiset ovat voittaneet alaa erityisesti ns. globaalissa etelässä, mutta myös monet länsimaiset startup-yritykset käyttävät laajasti näitä sovelluksia edullisuutensa ja riittävän suorituskykynsä vuoksi. Kiinan johdossa on jo kauan sitten ymmärretty, että johtavat yritykset luovat standardeja. Teknologisesti edistyneenä maana Suomen olisi tärkeä huomioida nämä kehityskulut. Potentiaalisesti keskeisessä roolissa on työn alla oleva kansallinen standardisointistrategiaa, jonka laatimisessa avoimuuden periaate ja implementoinnissa aktiivinen jalkauttaminen laajemmin yrityskentälle, ml. pk-yrityksiin, ovat tärkeitä.

Selonteko huomioi aivan oikein, että on tärkeää tunnistaa omat taloudelliset vahvuudet ja käänteisriippuvuudet. Näitä on EU:ssa viime aikoina kartoitettu. Nykyisin EU:lla on kuitenkin luultavasti enemmän tällaisia käänteisriippuvuuksia suhteessa Yhdysvaltoihin, ml. aseteollisissa toimitusketjuissa, kuin Kiinaan, joka on jo pitkään systemaattisesti pyrkinyt korvaamaan teknologiset pullonkaulansa omalla tuotannolla. Eurooppalainen teollisuus on sen sijaan lähivuosina edelleen monin tavoin riippuvainen Kiinasta, esimerkiksi harvinaisista maametalleista ja muista kriittisistä mineraaleista, sekä monista teollisuuden komponenteista, ml. autoteollisuuden puolijohteista. Suomenkin on siten syytä huomioida Kiinan vastatoimien vaikutukset, mikäli EU:n puolelta eskaloidaan kauppasuhteita Kiinaan.

Selonteossa huomioidaan myös, että EU:lla on riski jäädä Yhdysvaltojen ja Kiinan jälkeen teknologisessa kehityksessä. Tämä riski on nähdäkseni jo pitkälti realisoitunut. Kiina on pitkään panostanut järjestelmällisesti taloutensa teknologisen osaamisen ja innovatiivisuuden vahvistamiseen.

FINNISH INSTITUTE
OF INTERNATIONAL AFFAIRS

Tämä näkyy mm. nopeasti kasvaneessa korkeasti koulutetun väestön osuudessa, EU:ta suuremmissa T&K-panostuksista, sekä Kiinan nousussa kymmenessä vuodessa patentoinneissa ja tiedejulkaisuissa maailman kärkeen. Tänä päivänä Kiina on johtava tiede- ja teknologiavaltio, joka monella alalla jo on saavuttanut tai ohittanut Yhdysvallat. Presidentti Trumpin hallinnon pyrkiessä monin tavoin heikentämään tieteellisen tutkimuksen edellytyksiä Yhdysvalloissa, nämä trendit luultavasti jatkuvat. Kiina hyötyy käänteisestä aivovuodosta, kun monet pitkään Yhdysvalloissa toimineet kiinalaiset alojensa kärkitutkijat palaavat Kiinaan. Kiina pystyy nykyisin tarjoamaan kilpailukykyiset toimintaympäristöt myös eurooppalaisille tutkijoille. Esimerkiksi tekoälyn tutkijoiden parissa EU:sta nähdään jo aivovuotoa Kiinaan.

Kiinan nousu tieteen, teknologian ja innovoinnin maailmankärkeen on haastava kysymys Euroopalle. Yhä useammin myös Euroopassa, etenkin Isossa-Britanniassa, tehtävä kärkitutkimus on riippuvaista kiinalaisista tutkijoista. Monella alalla tutkimusyhteistyötä Kiinan kanssa on vaikea välttää, koska paras osaaminen ja parhaat osaajat ovat siellä. Tämä pätee esimerkiksi lähes kaikkiin vihreisiin teknologioihin, mutta myös esimerkiksi robotiikkaan ja tekoälyyn sekä kvanttitutkimukseen. Eurooppalaisille yrityksille yhä useammin syy Kiinassa olemiseen liittyy yritysten globaaliin kilpailukykyyn. Monella alalla Kiinassa on oltava läsnä, koska siellä innovointi on usein nopeinta, niin teknologioiden kuin uusien liiketoimintakonseptien osalta. Taloudellisten Kiina-suhteiden merkittävä heikkeneminen lähivuosina uhkasi siten välillisesti yritysten teknologista ja liiketoiminnallista kilpailukykyä. Myös yhä monimutkaisempien tutkimusturvallisuuskysymysten merkitys kasvaa. Suomen olisi tärkeä vahvistaa kansallista tiedonvaihtoa ja koordinaatiota näissä kysymyksissä huomioiden, että nykyisin kyseisten asioiden käsittely on hajautettu lukuisille tahoille ja vielä liikaa yksittäisten tutkijoiden ja heidän taustaorganisaatioidensa vastuulla.